

Trianon, rendszerváltás és a „nemzeti önérzetünknek parancsszava”

Bevezetés

Trianont évtizedeken keresztül az agyonhallgatás csendje uralta. Nemhogy nem történtek megemlékezések, hanem még a létezését, megtörténtét is igyekeztek kitörölni. Trianont mintha kiradírozták volna a köztudatból. 1945 után sem a történettudomány, sem a fokozatosan pártirányítás alá kerülő sajtó nem foglalkozott Trianonnal, azt mintegy szitokszóként kezelték. A hallgatást csak a rendszerváltozásnak sikerült megtörnie, s az 1990-es kerek évfordulóiig kellett várni arra, hogy Trianon kérdésköre ismételten a politikai közbeszéd tárgya lehessen, s a szabadabbá váló sajtóorgánumok béklyók és kötöttségek nélkül beszélhessenek, ír hassanak Trianonról, annak okairól, következményeiről.

Az igazi áttörést a 2010-es év hozta meg, amikor a magyar Országgyűlés a „nemzeti önérzetünknek parancsszava”-ként¹ törvénybe iktatta a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló törvényt.

A diktatúra Trianon-képe

A szocializmus évtizedei alatt Trianon tabutémának minősült. Tilos volt a témával foglalkozni, az igazság után kutakodni, vagy az igazságot nyilvánosságra hozni, s még csak utalni sem lehetett a történetekre. Generációk nőttek úgy fel, hogy az iskolában Trianonról csak alig hallottak. Trianonnak ez az agyonhallgatása aztán kihatott az utódállamokhoz csatolt területeken élő magyarság helyzetére is. Még a nemzetiségi kérdés felvetése is tiltott területnek számított. Aki megpróbálta megkerülni a tilalmakat, azt elhallgattatták, szilenciumra ítélték, nacionalistának, sovínisztának bélyegezték. Olyan rendszerellenes személynek, aki Trianon és a nemzetiségi kérdés felvetésével éket próbál verni a baráti szocialista országok közé, s bomlasztani akarja a békétábort.

A magyar sajtóban 1990-ig egyetlen apró foszlányt sem találni arról, hogy az ország feldarabolása Trianonban megtörtént volna. A beköszöntő diktatúrák nem engedtek teret a trianoni megemlékezéseknek, s minden erejükkel azon voltak, hogy megakadályozzák a hazafias érzület újbóli előretörését, felülkerekedését. A némaság évtizedei voltak ezek,

¹ Az idézet Apponyi Albertnek a trianoni békediktátum tizedik évfordulóján, 1930. június 4-én a magyar képviselőházban elmondott beszédéből való. A beszédet lásd *Az 1927. évi január 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. 29. kötet. Budapest, Athenaeum, 1930. 55–57.

amikor Trianont a tömegsajtó és a tankönyvek valósággal agyonhallgatták. A sajtóban és a közéletben egyaránt tabutémának minősült Trianon.

A nemzetiségi kérdést csak internacionalista megközelítésben lehetett említeni, e szerint a nemzetiségek egyfajta hidat jelentenek a szocializmust építő szomszédos országok között. A helyzetet jól példázza Kádár Jánosnak az MSZMP, és Nicolae Ceaușescunak, a Román Kommunista Párt főtitkárának 1977. június 15-én Debrecenben és 16-án Nagyváradon megtartott találkozója, amelyről a *Népszabadság* összefoglalót készített. Ebben a következők olvashatók:

a találkozó „elősegíti a jobb megértést, hozzájárul ahhoz, hogy tovább fejlődjenek a két párt, két ország kapcsolatai, hogy a szorosabb együttműködés hatékonyabban segítse népeink javát, valamint a békét, a biztonságot, a függetlenséget, a társadalmi haladást és a szocializmust szerte a világon. [...] A nemzetiségek – az illető országok állampolgárai – problémáinak megoldása a két ország mindegyikének belső ügye és felelőssége. Ugyanakkor hangsúlyozzák annak jelentőségét, hogy a két szomszédos állam nemzetiségei mind nagyobb mértékben töltsék be a híd szerepét a magyar és román nép közötti közeledésben.”²

Ez az álságosan szervilis, a trianoni problematikát és a megoldatlan nemzetiségi kérdést tudatosan szőnyeg alá seprő, a határon túli magyarságot magára hagyó, annak képviseléről lemondó kommunista politika ráadásul 1988. augusztus 28-án Grósz Károly és Nicolae Ceaușescu aradi találkozóján látványos megaláztatásban is részesült. A bukaresti magyar nagykövetség az aradi tárgyalásokon részt vevő Szűts Pál erről így számolt be naplójában:

„a pszichikai hadviselés már a határon elkezdődött: Grószékat román autókba ültették és kerülőúton vitték Aradba, nehogy találkozzanak az út mentén köszöntésre felsorakozott romániai magyarokkal. A magyar tévéseket is eltérítették, hogy lekéssék az aradi nyitóprogramot. A tárgyaláson Grósz 25 percben ismertette a magyar álláspontot, válaszul Ceaușescu két és fél órában oktatta ki a magyarokat. Grósz tudomásul vette, hogy a településrendezés nem falurombolás, elfogadta, hogy a falurombolás elleni budapesti tüntetésre válaszul bezárt kolozsvári főkonzulátus kiutasított diplomatáit le kellett volna tartóztatni, nem pedig csak kiutasítani. És amiatt sem akadékoskodott, hogy nem nyitják meg a Magyar Kultúra Házát Bukarestben.”³

Ide vezetett tehát a trianoni traumának, ennek a 20. századi magyar tragédiának az agyonhallgatása, kibeszéletlensége, elemző feldolgozásának a hiánya, kezelésének kidolgozatlansága.

Ormos Mária, a korszak vezető történésze 1990-ben, amikor hosszú évtizedek után újra lehetett írni és meg lehetett emlékezni Trianonról, így összegezte az előző, szocialista korszak rombolásának következményeit és „eredményeit”:

² 1977: Ceaușescu Debrecenben, Kádár Nagyváradon. *Index*, 2009. június 16.

³ 1988: Ceaușescu megalázza Grósz Aradon. Lásd továbbá Szűts Pál: *Bukaresti napló 1985–1990*. Budapest, Osiris, 1998; Földes György: *Magyarország, Románia és a nemzetiségi kérdés 1956–1989*. Budapest, Napvilág, 2007.

„Így aztán Trianon lassacskán »igazságossá« vált a magyar propagandában, s ezt követően a hivatalos történetírásban, az újságok hasábjain, az iskolai tankönyvekben. [...] Trianonról már [...] nem lehetett az igazságot sem kutatni, s még kevésbé nyilvánosságra hozni. A téma tilalom alá került. Hosszú ideig síri csend uralkodott Trianon körül, és ha egyáltalán lehetséges, még mélyebb csend vette körül a szomszédos országokban élő magyarok helyzetét, sorsát.”⁴

Trianon és a rendszerváltó hangulat

Grósz Károly aradi megaláztatásának évében – bár erről a hatalom még nem akart tudomást venni – már rendszerváltó hangulatban élt az ország. Sorra alakultak meg az ellenzéki mozgalmak, s 1956 óta először fordult elő, hogy nem a párt hivatalos felhívására vonultak többezres tömegek az utcákra. Így történt ez 1988. június 27-én is, amikor számos ellenzéki szervezet hívására hetven-nyolcvanezer ember tüntetett a Hősök terén a romániai falurombolás ellen. A nagygyűlésen Csurka István mondott beszédet. A román követség nem volt hajlandó átvenni a szervezők által megfogalmazott petíciót, ezért azt másnap postán juttatták el a címzetthez, továbbá négy nyelven valamennyi budapesti külképviselethez és a Bécsben üléső Nemzetközi Emberi Jogi Konferenciához, valamint az ENSZ-hez is.

Elfojtott indulatok, évtizedekig kimondhatatlan szavak törtek elemi erővel a felszínre. Nem lehetett tovább hallgatni Trianonról sem. Az évtizedekig agyonhallgatott szitokszó újra bekerült a közbeszédbe. Élményt jelentett ekkor már csupán annak a gondolata is, hogy végre beszélhetnek róla, kutathatnak utána, megismerhetik, mi történt 1920. június 4-én a versailles-i Nagy-Trianon-palota rózsaszín márványtermében. „Nem csoda így, ha manapság minden szó Trianonról, amely a köztéren, a nagy nyilvánosság előtt hangzik, megrázó élményt jelent” – írta 1990-ben a korszak történetével foglalkozó történész.⁵

A rendszerváltoztatás új fejezetet nyitott Trianon megismerésében. Sorban jelentek meg a Trianonról szóló tanulmányok, könyvek, rövidebb-hosszabb írások, elemzések, s érzékelhetően nagy volt az igyekezet arra nézve, hogy a realitások felé terelődjön a közgondolkodás.

Már önmagában az a tény, hogy az aláírás 70. évfordulóján erről szóló írások jelentek meg, újszerűnek számított. Kérdés azonban, hogy milyen kommunikációs tartalmak és eszközök jellemezték az 1990-es évfordulós írásokat és lapokat.

Amit elsőként le kell szögezni, hogy a napilapok, amelyek érdemben vizsgálat tárgyává tették az évfordulót, a június 4-én megjelent írások tekintetében szigorúan a történelmi eseményekre, azok előzményeire, hátterére, a Trianon-kérdéskörhöz szervesen kapcsolódó problémákra koncentráltak. A második fontos megjegyzés, hogy szerzőik elsősorban a témával régebb óta foglalkozó, ismert és elismert szaktörténészek voltak, s kevésbé volt jellemző – bár ilyennel is lehet találkozni – a témához kapcsolódó publicisz-

⁴ Ormos Mária: *Elhallgatások nélkül* című írását a *Magyar Nemzet* 1990. június 4-ei száma közölte. Lásd *Magyar Nemzet*, Könyvsátor Kulturális melléklet, 53. (1990. június 4.), 129. 8.

⁵ *Magyar Nemzet* (1990. június 4.) i. m. 8.

tika.⁶ Ennek kapcsán jegyezzük meg, hogy a *Magyar Nemzet* főszerkesztője, Pethő Tibor az évfordulós lapszám első oldalán vezércikket írt *Trianon* címmel,⁷ amely nemcsak tartalmában – „Trianon máig terjedően szinte bénulttá tette a magyar realitásérzékét” –, de önmagában abból a szempontból is történelmi tett és írás volt, hogy évtizedek óta ez volt az első vezércikk, amely a témában, s nem utolsósorban ezzel a címmel megjelent. A *Magyar Hírlap*ban is megjelent – bár annak csak ötödik, és nem első oldalán – egy *Trianon* című, történelmi publicisztika Lengyel András György tollából, aki miután a nagy magyar történelmi kataklizmákhoz hasonlította Trianont, elsősorban a magyar–román viszony és együttélés nehézségeire és megoldási kísérleteire reflektált. A lapszám ugyanezen oldalán ugyanő közölt egy történelmi elemzést és forrásközlést az 1916-os titkos bukaresti szerződésről és az annak megvalósítását célzó román törekvésekről.⁸

Ezzel szemben a *Népszabadság* csupán egyetlen rövid cikkben – vezércikket, történelmi elemzést egyáltalán nem közöl – foglalkozik az évfordulós eseménnyel. Azt is csak egy tudósítás keretében teszi, amely a megemlékezés egy új, eddig nem használt, ugyanakkor olvasmányos, riportelemeket is felhasználó kommunikációs formája. Írója Rózsa László, aki a Trianon-palotában tett látogatásának élményeit osztja meg az olvasókkal. Elmondása szerint azzal a céllal indult, hogy saját szemével is szemügyre vegye az aláírás helyszínét. A cikk szövegéből az vélelmezhető, hogy Rózsa járt az aláírás helyszínén a Nagy-Trianon-palotában, az azonban mégis hiteltelenné teszi az írást, hogy cikkhez a Kis-Trianon-palota fotóját közli, ám ennek az épületnek semmi köze sincs az aláíráshoz.⁹

A probléma kibeszélése tehát megkezdődött, de mindehhez nagy fokú illúzió is társult. Nem kellett azonban sok idő ahhoz, hogy kiderüljön: Dunának és Oltnak mégsem egy a hangja. A szocializmus feszítő bilincseitől megszabaduló utódállamokban nem az együttműködő, és a közös problémákat megoldani akaró politika nyert teret, hanem ezzel ellentétesen az újjáéledő nacionalizmus. Hiába fogalmazódott meg a konszenzuson alapuló új magyar külpolitika hármas stratégiájaként az euroatlanti integráció, a szomszédsági kapcsolatok fejlesztése és a határon túli magyarok támogatása, az utóbbi kettőt az utódállamok bizalmatlanul fogadták. S nem kellett sok idő ahhoz sem, hogy a magyar belpolitikát is megossza a határon kívüli magyarság és az anyaország közötti viszony kérdésének az ügye.

⁶ A már korábban idézett Ormos Márián kívül meg kell említeni Galántai József és Ádám Magda nevét, akik a *Magyar Nemzet* 1990. június 4-ei számában történészi alapossággal publikáltak írásokat Trianon tárgykörben. A *Népszava* is hasonló szemléletben emlékezett meg Trianonról, amikor *Trianon – egy kényszerbéke 70 év távlatából* címmel a történelmi eseményeket történészekkel dolgoztatta fel, s azokat közölte. *Népszava*, 118. (1990. június 4.), 129. 6–7.

⁷ *Magyar Nemzet* (1990. június 4.): i. m. 1.

⁸ *Magyar Hírlap*, 23. (1990. június 4.), 129. 5.

⁹ *Népszabadság*, 48. (1990. június 4.), 129. 7.

Kormányzati törekvések Trianon sebeinek a begyógyítására

A nemzetegyesítés első kísérlete

Az első olyan törvény, amelyet deklaráltan a szomszédos államokban élő magyarokért viselt kormányzati felelősség érvényesítése és az anyaországgal való kapcsolataik ápolásának és fejlesztésének az érdekében alkottak, az első Orbán-kormány idejében született meg 2001. június 19-én. A 2001. évi LXII. törvény célként fogalmazta meg a szomszédos államokban élő magyarságnak a szülőföldjén való boldogulásának és Magyarországgal való kapcsolatai fenntartásának, magyar nemzeti azonosságtudata megerősítésének, valamint a magyar kulturális örökséghez való kötődésének mint a magyar nemzethez való tartozása kifejezésre juttatásának elősegítését. Egyúttal bevezette a magyar igazolványt és a magyar hozzátartozói igazolványt, amely formájában hasonlított a magyar útlevelekre, s fedőlapján a magyar Szent Koronát ábrázolta. Ezzel tulajdonosát mintegy szimbolikusan a magyar nemzet részévé fogadta.

A magyar külpolitikának azt is sikerült elérnie, hogy a szomszédos államokban élő magyarokról szóló törvényről és a kétoldalú együttműködés egyéb kérdéseiről magyar–román egyetértési nyilatkozat szülessen.¹⁰ A dokumentumot Orbán Viktor magyar és Adrian Nastase román miniszterelnök 2001. december 22-én Budapesten írta alá. Az együttműködési nyilatkozat munkavállalásra vonatkozó passzusai azonban hamarosan a magyar belpolitika kampánytémájává váltak, és az ellenzékben lévő MSZP-nek sikerült olyan politikai közhangulatot gerjesztenie, amelynek jelentős szerepe volt abban, hogy a 2002-es parlamenti választásokat a Fidesz elveszítette. A kibeszéletlen és a trianoni traumára gyógyírt kereső jó szándékú kormányzati törekvés a 2002-es kormányváltást követően így hamarosan kiüresedett. Az egész ügy azonban egy dologra élesen rámutatott: a határon túli magyarság mint téma a választások közeledtével nemcsak az utódállamokban kerül a politikai viták középpontjába, hanem a magyar belpolitikai küzdelmeknek is eszközévé válik.

A lelki Trianon – a 2004-es sikertelen népszavazás

A 2001-es státustörvény az első intézményesített lépés volt annak érdekében, hogy a trianoni határokon kívül és az anyaországban élő magyarság között olyan, az összmagyarság összetartozását rögzítő, jogilag is deklarált kapcsolat jöjjön létre, amely enyhíti a trianoni sebeket. A Magyarok Világszövetsége azonban ennél szorosabb kapcsolatot tartott szükségesnek, s a határon kívül élő magyarságnak a magyar állampolgárság megadását szorgalmazta. Miután 2003 nyarán az MDF-nek nem sikerült a kedvezményes honosítási törvényt az akkori kormánypártokkal (MSZP–SZDSZ-koalíció) elfogadtatnia, a Magyarok Világszövetsége vezetése 2003. augusztus 13-án úgy döntött, hogy népszavazást kezdeményez a nem magyar állampolgárságú magyarok kedvezményes honosításáról.

¹⁰ Az egyetértési nyilatkozat szövege. *Index*, 2001. december 22.

A következő év nyarára összegyűlt több mint háromezrezer aláírás ellenőrzése után az Országgyűlés elrendelte, Mádl Ferenc köztársasági elnök pedig 2004. december 5-ére kiírta az országos népszavazást.¹¹

A népszavazás kérdése a következő volt:

„Akarja-e, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson arról, hogy kedvezményes honosítással – kérelmére – magyar állampolgárságot kapjon az a magát magyar nemzetiségűnek valló, nem Magyarországon lakó, nem magyar állampolgár, aki magyar nemzetiségét a 2001. évi LXII. törvény 19. paragrafusa szerinti magyarigazolvánnyal vagy a megalkotandó törvényben meghatározott egyéb módon igazolja?”

A kérdés tehát csupán arra irányult, hogy az Országgyűlés alkosson-e a kedvezményes honosításra vonatkozó törvényt, vagy sem. Az, hogy ezt mikor és milyen tartalommal tegye, a törvényalkotó hatásköre maradt volna. A népszavazási kérdés azonban – még ebben a formájában is – a magyar belpolitikában olyan indulatokat hozott a felszínre, amelyek alkalmasak voltak a társadalom megosztására, az anyaországi és a határon túli magyarok közötti feszültségek szítására.

Miközben az ellenzéki pártok a szavazáson való minél nagyobb részvételle és az „Igen” szavazásra buzdítottak, s ezzel együtt azt hangsúlyozták, hogy az állampolgárság megadása a trianoni békeszerződés által szétszakított magyar nemzet újraegyesítésének egyik hatékony módja, addig a kormánypártok nyíltan elutasították a népszavazáson az „Igen” válaszok támogatását. Fő érveként azt hozták fel, hogy a magyar állampolgárság megadása súlyos gazdasági terheket róna Magyarországra. Azt hangsúlyozták, hogy a magyar állampolgárság helyett az európai uniós tagság jelenti a külföldi magyarok többsége számára a megoldást, s azt prognosztizálták, hogy az egyoldalú magyar lépés nem segítené, hanem csak rontaná a viszonyt Magyarország és szomszédai között.¹²

A rendkívül feszült légkörben lezajlott 2004. december 5-ei népszavazás végül eredménytelenül zárult. A szavazásra jogosult állampolgárok mindössze 37,49%-a (3 017 739 fő) járult az urnák elé, s bár az igen szavazatok száma 51,57%-os többséget kapott – 1 521 271 fő szavazott igennel –, a referendum érvényességéhez ez kevésnek bizonyult.¹³

A sikertelen népszavazás és az azt kísérő belpolitikai küzdelem súlyos traumát okozott a határon túl élő magyaroknak, s egyben rámutatott arra, hogy mindaddig, amíg az anyaország magyarsága ilyen mértékben megosztható a kérdésben, a nemzetegyesítésnek a lehetősége, s ezáltal Trianon kezelése még várat magára.

¹¹ A kettős állampolgárság kronológiája. Összeállította Bakk Miklós. *Kisebbségkutató.tk.hu*.

¹² In Memoriam 2004. december 5. A lelki sebek nehezen gyógyulnak. *Civishír*, 2009. december 5.

¹³ A 2004. december 5-ei népszavazás végleges eredményét lásd a *Kisebbségkutató.tk.mta.hu* oldalon.

A nemzetegyesítés harmadik kísérlete

A 2010-es parlamenti választásokat követően megalakuló második Orbán-kormány egyik azonnali intézkedése volt, hogy a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosítását kezdeményezze. A 2010. május 14-én benyújtott törvénymódosítás indoklásában az előterjesztők – Orbán Viktor, Semjén Zsolt, Kövér László, Németh Zsolt és Kósa Lajos – az Alkotmány 6. § (3) bekezdésére hivatkoztak, amely kimondja, hogy „a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását”. Rögzítették továbbá:

„A világban és a Kárpát-medencében élő magyarság körében az elmúlt 20 évben időről időre felbukkant igényként, hogy az anyaországgal való kapcsolattartásban és magyarságuk megtartásában komoly segítséget jelentene – külföldi példák nyomán – egy egyszerűsített honosítási eljárás bevezetése.”¹⁴

A javaslatban rögzítették, hogy az előterjesztéssel a céljuk „a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításán keresztül az ún. »kettős állampolgárság«, azaz a határon túli magyarok számára egyszerűsített, kedvezményes állampolgárság-szerzés biztosítása”.¹⁵

A magyar állampolgárságról szóló törvény módosítását a képviselők az Országgyűlés 2010. május 26-ai ülésnapján 344 igen, 3 nem szavazat és 5 tartózkodás mellett fogadták el.¹⁶ A jogszabály 2010. augusztus 20-án lépett hatályba, de rendelkezéseit csak a 2011. január 1. napját követően induló eljárásokban kellett alkalmazni. Eddig az időpontig készültek el ugyanis a törvény végrehajtási rendeletei.

A törvény elfogadásával a magyar Országgyűlés megnyitotta az utat a határon túli magyarok egyszerűsített állampolgárságának megszerzése előtt, s ezzel orvosolta a 2004-es népszavazáson őket ért lelki sérelmeket. Egyben megteremtette a trianoni békeszerződés által szétszakított magyar nemzet újraegyesítésének a lehetőségét.

Trianon újraértelmezése a kilencvenedik évfordulón – A nemzeti összetartozás megteremtése

A magyar állampolgárságról szóló törvény módosítását követően, és a trianoni békediktátum aláírásának 90. évfordulóját megelőzően néhány nappal, 2010. május 31-én a magyar Országgyűlés a nemzeti összetartozás emléknapjává nyilvánította június 4-ét, és törvénybe iktatta a *Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről* címet viselő 2010. évi XLV. törvényt.¹⁷

¹⁴ Törvényjavaslat a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról.

¹⁵ Törvényjavaslat a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról.

¹⁶ 2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. Kihirdették: a *Magyar Közlöny* 2010. június 1-jei, 89. számában.

¹⁷ 2010. évi XLV. törvény a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről.

A törvény bevezetője felidézti a trianoni döntés magyarságot sújtó intézkedéseit, a békerendszer által teremtett konfliktusokat, amelyek egyenesen vezettek el oda, hogy a térség előbb a náci Németország, majd 1945 után a kommunista Szovjetunió függőségébe kerüljön. A bevezető rögzíti, hogy az évtizedekig elfojtott problémák kibeszéletlenül maradtak, és a kisebbségek érdekei ilyen légkörben nem nyertek megoldást. Záró gondolatai a mának, illetve a jövőnek szólnak. A problémák megoldására nem lehet gyógyír sem az idegen hatalmak által támogatott területi revízió, sem pedig a totalitárius utópia. A sérelmi politika és a kérdéshez való tragikus hozzáállás sem járható út. Ezek helyett a magyar nemzet egységét emeli ki, a határokon átívelő nemzeti önépítés programját, amely nem irányul egyetlen szomszédos nép ellen sem. Éppen ellenkezőleg. A velük való kölcsönös együttműködésben kívánja megteremteni a 20. században a tragédiák által szétdarabolt Európá egységét.

Az öt paragrafusból álló és a magyaron kívül még kilenc nyelven kihirdetett törvény első szakasza megemlékezik és tiszteleg mindazok előtt, akik Trianon után „áldozatvállalásukkal és teljesítményükkel lehetővé tették, hogy e tragédiát követően a magyarság mind szellemi, mind gazdasági értelemben képes volt újra megerősödni, s képes volt túlélni az ezt követő újabb történelmi tragédiákat is”. Fejet hajt mindazok előtt, akik magyarságuk miatt bármilyen sérelmet szenvedtek. Különös tekintettel azokra, akik emiatt életüket áldozták. Egyben elismeréssel adózik azok előtt, akik a magyarsággal szolidaritást vállaltak.

A második paragrafus rögzíti, hogy

„a trianoni békediktátum által felvetett kérdések történelemből ismert eddigi megoldási kísérletei – mind az idegen hatalmak segítségével végrehajtott újabb határmódosítások, mind a nemzeti önazonosságnak a nemzetköziség ideológiája jegyében történt felszámolására irányuló törekvések – kudarcot vallottak”.

Ebből következően nyomatékosítja, hogy a trianoni problémák megoldására csak nemzetközi jogi keretek között, a demokratikus, szuverén, jogegyenlőséget biztosító egyenrangú országok „kölcsönös tiszteleten alapuló együttműködése” vezethet. Ennek alapja pedig „csak az egyének – a nemzeti önazonosság megválasztását is magában foglaló – szabadsága, s a nemzeti közösségek belső önrendelkezéshez való joga lehet”. Egyben „elítél minden olyan törekvést, amely az adott állam területén kisebbségben élő nemzetrészek asszimilációjának előidézésére irányul”.

A törvény harmadik szakasza deklarálja, hogy

„a több állam fennhatósága alá vetett magyarság minden tagja és közössége része az egységes magyar nemzetnek, melynek államhatárok feletti összetartozása valóság, s egyúttal a magyarok személyes és közösségi önazonosságának meghatározó eleme”.

Megerősíti, hogy Magyarország elkötelezett abban, hogy a nemzet tagjai és közösségei az egymással való kapcsolatot fenntartsák és ápolják, s támogatja az Európában elfogadott gyakorlaton alapuló közösségiautonómia-formákat.

A negyedik paragrafus arról rendelkezik, hogy Trianonra mint nemzeti tragédiára a jelenben és a jövőben is emlékezni kell. Azt elfeledni nem szabad. Erre emlékeztetni kell a jövő nemzedékeit. De a hibákból okulva, azokat számontartva és belőlük tanulva, az elmúlt évtizedek összefogásának példáiból merítve a nemzeti összetartozás erősítésén kell munkálkodni. Ennek érdekében nyilvánítja az Országgyűlés június 4-ét, az 1920. évi trianoni békediktátum napját a Nemzeti Összetartozás Napjává.

A törvény utolsó, ötödik paragrafusa szimbolikus tartalmú, hiszen az a jogszabályt 2010. június 4-ével helyezi hatályba.

A Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló törvény egy hosszú, kilencvenéves küzdelmes folyamat mérőöldköszerű állomása. Szembenézett Trianon tragédiájával, a belőle fakadó évtizedes nemzeti válsággal. Összegezte a zsákutás megoldási alternatívákat, s egyúttal megoldást kínált a magyar nemzet egésze számára. A nemzeti összetartozást és a határokon átívelő nemzeti önépítés programját.

Trianon mint tabutéma végleg a múlté

A rendszerváltás óta szabadon lehet beszélni, írni, cikkezni Trianonról. Folyamatosan látnak napvilágot az eddig nem, kevésbé vagy csak részleteikben ismert események, történetek stb. Még a századik évforduló is rejtegetett eddig nem ismert vagy nem vizsgált részleteket, összefüggéseket. A politika és a társadalom egyaránt felszabadult a titkolózás terhe alól, miközben Trianon és annak következményei továbbra is megosztják a politikai eliteket és a szakmát is.

A trianoni békeszerződés aláírásának napja szimbólummá vált az ezredforduló után. Emlékműveket avatnak országszerte, megemlékezéseket, emlékező beszédeket tartanak, számos helyen és esetben visszanyúlnak a két háború közötti hagyományokhoz. Az emlékezésnek egy új narratívája jelent meg, amelyet az országos és a helyi sajtó egyaránt közvetít.

Azt azonban mindenképpen meg kell említeni, hogy a trianoni békeszerződés aláírásának kilencvenedik évfordulóján, 2010. június 4-én a megemlékezésnek olyan formáját választotta a kormányzat és a parlamenti többség, amely minden tekintetben újragalmazta és újraírta a trianoni megemlékezésekről szóló narratívákat. Megszületett a nemzeti összetartozás melletti tanúságtételről szóló törvény, amely egyaránt lehetőséget teremt a nemzeti emlékezésre, elősegíti a Kárpát-medence népei közös jövőjének és az európai értékek érvényesülését, segíti Trianon döntéseinek megértését és feldolgozását. Ugyanakkor lehetőséget ad arra is, hogy bebizonyítsa: a nyelvéből és kultúrájából erőt merítő magyarság e történelmi tragédia után képes a nemzeti megújulásra, az előtte álló történelmi feladatok megoldására.

Összegzés

Hosszú, több mint négy évtizedes, rögzös utat kellett megtenni a II. világháború után egészen a rendszerváltásig, hogy a trianoni tragédiáról, annak a magyarságot ért traumájáról végre beszélni lehessen, vizsgálni és elemezni az ahhoz vezető utat, a békediktátum megszületésének körülményeit, a nemzetközi és a magyar politikai elit felelősségét, a magyarságra mért rettenetes következményeit. De, amikor azt gondoltuk, hogy végre ideológia- és politikamentesen lehet már Trianonról beszélni, 2004-ben kiderült, hogy mégis így. Újabb viharfelhők gyülekeztek, s újabb több mint fél évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy a nemzeti összetartozás valósággá váljon, s végre magunk mögött hagyhassuk a trianoni átkot, s megszülessen a határokon átívelő nemzeti önépítés programja.

Felhasznált irodalom

2010. évi XLIV. törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV>
2010. évi XLV. törvény a nemzeti összetartozás melletti tanúságtételről. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000045.tv>
- 1977: Ceausescu Debrecenben, Kádár Nagyváradon. *Index*, 2009. június 16. Online: <https://bit.ly/3nh1KKG>
- Az 1927. évi január 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. 29. kötet. Budapest, Athenaeum, 1930. 55–57.
- A 2004. december 5-ei népszavazás végleges eredménye. *Kisebbségkutato.tk.mta.hu*. Online: <https://bit.ly/3JZFhYo>
- A kettős állampolgárság kronológiája. Összeállította Bakk Miklós. *Kisebbségkutato.tk.hu*. Online: <https://kisebbségkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/kronologia.html>
- Földes György: *Magyarország, Románia és a nemzetiségi kérdés 1956–1989*. Budapest, Napvilág, 2007.
- Galántai József – Ádám Magda: Trianon – egy kényszerbéke 70 év távlatából. *Népszava*, 118. (1990), 129. 6–7.
- In Memoriam 2004. december 5. A lelki sebek nehezen gyógyulnak. *Civishír*, 2009. december 5. Online: <https://bit.ly/3JZwgOP>
- Magyar Hírlap*, 23. (1990. június 4.), 129. 5
- Az egyetértési nyilatkozat szövege. *Index*, 2001. december 22. Online: <https://index.hu/kulfold/egyetertesi/>
- Népszabadság*, 48. (1990. június 4.), 129. 7.
- Ormos Mária: Elhallgatások nélkül. *Magyar Nemzet*, Könyvsátor Kulturális melléklet, 53. (1990), 129. 8.
- Szűts Pál: *Bukaresti napló 1985–1990*. Budapest, Osiris, 1998.
- Törvényjavaslat a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. Online: www.parlament.hu/irom39/00029/00029.pdf